

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова**

**ПРОГРАМА
вступного іспиту до аспірантури**

035 ФІЛОЛОГІЯ
(назва спеціальності)

освітньо-наукового рівня доктора філософії (третій)
(назва освітньо-наукового рівня)

галузі знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 035 Філологія (загальне мовознавство)
(код і назва спеціалізації)

на основі: ОКР Магістр / Спеціаліст

**Київ
2020 рік**

Пояснювальна записка

Вступне випробування для претендентів на навчання за програмою підготовки доктора філософії спеціальності 035 Філологія спеціалізації 10.02.15 – загальне мовознавство проводиться у вигляді усного іспиту, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця, передбачає комплексну перевірку теоретичних знань і практичних умінь вступників.

Мета вступного іспиту: з'ясувати рівень професійної підготовки вступників (магістрів / спеціалістів), їх відповідність стандартам вищої освіти й можливостям виконання навчального плану третього освітньо-наукового рівня. Іспит має визначити готовність до самостійної дослідницької діяльності, ступінь сформованості ключових компетентностей вступника.

Завдання іспиту:

- виявити рівень розуміння фахового курсу, уміння логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження;
- визначити уміння самостійно орієнтуватися в потоці наукової інформації;
- встановити здатність вступника використовувати теоретичні знання на практиці.

Під час іспиту оцінюються **уміння**:

- аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці;
- оцінювати історичні надбання методів лінгвістичного дослідження;
- характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації;
- здійснювати науковий аналіз мовного / мовленнєвого матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних;
- доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування;
- використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

Форма іспиту

Комісія надає абітурієнту білет (обраний вступником) та листок для відповідей. Під час підготовки до відповіді не можна користуватися сторонніми джерелами інформації.

Питання комісії можуть бути спрямовані на уточнення, розширення, деталізацію та ілюстрацію відповіді вступника. Під час відповіді абітурієнт спілкується з членами комісії, відповідає на додаткові питання та залишає листок підготовки (заповнений перед відповіддю у наданий для підготовки час, що складає 40 хвилин).

Комісія не висловлює оціночних суджень під час відповіді, не надає правильних відповідей і не коригує відповідь абітурієнта.

Оцінка за іспит виставляється колегіально і складає середньоарифметичне від оцінок усіх членів комісії.

Форма білету

Іспит проводиться у формі усної співбесіди.

Кожен білет містить три завдання:

1) теоретичне питання, пов'язане із знанням лінгвістичної термінології, сучасних концепцій загального мовознавства, інструментарію і методів аналізу мовних фактів у класичному описовому та зіставному аспектах тощо;

2) теоретико-практичне питання, у межах якого вступник висвітлює гіпотетичну концепцію свого майбутнього наукового дослідження та ймовірні результати із зазначенням *tertium comparationis*;

3) практичне питання на перевірку знань вступника щодо функціонування й граматичних категорій різних частин мови, а також вмінь абітурієнта визначати ізоморфні й аломорфні характеристики для аналізованих мов.

Іспит може проводитися двома мовами – українською або англійською.

Мову складання обирає абітурієнт. Процедура іспиту уніфікована для обох випадків.

Приклад білету до іспиту

1. Опишіть проблему походження мови.
2. Викладіть гіпотетичну концепцію вашого майбутнього наукового дослідження та окресліть його вірогідні результати із обґрунтуванням обраного вами методу лінгвістичного дослідження.
3. Надайте пояснення причинам історичних змін у лексиці.

Перелік теоретичних питань для підготовки до вступного іспиту

1. Природа, сутність, функції та будова мови.
2. Мова і суспільство.
3. Мова і мислення
4. Мова як знакова система
5. Мова і мовлення.
6. Структура мови. Синхронія і діяхронія.
7. Проблема походження мови.
8. Специфіка розвитку різних рівнів мовної структури.
9. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи.
10. Загальна характеристика мов світу. Порівняльне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов.
11. Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичне членування мовленнєвого потоку.
12. Фонетичні процеси. Позиційні та комбінаторні зміни звуків.
13. Орфоепія. Транскрипція та транслітерація.
14. Живі та історичні фонетичні процеси. Спонтанні зміни звуків. Фонетичні закони.
15. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків.
16. Поняття фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем.
17. Фонологічна система. Позиції фонем. Варіанти і варіації фонем.
18. Значення письма в історії суспільства. Передумови виникнення письма.
19. Етапи і форми розвитку графічного письма. Графіка. Орфографія та її принципи.
20. Слово як одиниця мови. Слово і лексема. Значення слова.
21. Лексико-семантичні категорії. Гіперо-гіпонімія і лексична конверсія.
22. Лексико-семантична система мови. Поняття лексики-семантичної системи. Словниковий склад мови.
23. Причини історичних змін у лексиці. Запозичення. Історична лексикологія та етимологія.
24. Поняття фразеології. Класифікація фразеологізмів.
25. Поняття лексикографії. Типи словників.
26. Основні принципи граматичної будови мови.
27. Граматичне значення. Граматичні категорії. Лексико-граматичні розряди (категорії).
28. Морфема і словоформа. Граматична форма слова.
29. Аналітичні та синтетичні способи вираження граматичних значень.
30. Історична змінність способів і засобів вираження граматичних значень.
31. Поняття частин мови. Критерії виділення частин мови. Частини мови в різних мовах. Характеристика основних частин мови.
32. Словосполучення і речення. Типи словосполучень. Синтаксичні зв'язки слів.
33. Речення та його ознаки. Актуальне членування речення.
34. Мовна типологія. Типологічна класифікація мов.

Інформаційні джерела для підготовки до вступного іспиту

Основна

1. Амирова Т.А. История языкознания: учебное пособие / Амирова Т.А., Ольховиков Б.А., Рождественский Ю.В.. – М.: ВЦ «Академия», 2006. – 672 с.
2. Алпатов В.М. История лингвистических учений / В.М. Алпатов. – М., 1998.
3. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: навчальний посібник / А.О. Білецький. - К.: «АртЕК», 1997. – 224 с.
4. Вступ до мовознавства: підручник / за заг. ред. І.О. Голубовської. – К.: ВЦ «Академія», 2016. – 320 с.
5. Зубкова Л.Г. Общая теория языка в развитии: учебное пособие / Л.Г. Зубкова – М.: Изд-во РУДН, 2003. – 472 с.
6. Кириченко Г.С., Кириченко С.В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: навчальний посібник у 2-х ч. / Г.С. Кириченко, С.В. Кириченко, А.П. Супрун. – К.: ВЦ «ІнЮре», 2008.
7. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник / М.П. Кочерган. – К.: ВЦ «Академія», 2003. – 464 с.
8. Лінгвістичний аналіз: Практикум: навчальний посібник. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 256 с.
9. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник / С.В. Семчинський. – К.: АТ «ОКО», 1996. – 416 с.
10. Сосюр де Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Сосюр. – К.: Основи, 1998. – 324 с.

Допоміжна

1. Ахунзянов Э.М. Общее языкознание / Э.М. Ахунзянов. – Казань, 1981.
2. Березин Ф.М., Головин Б.М. Общее языкознание / Ф.М. Березин, Б.М. Головин. – М., 1979.
3. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию / И.А. Бодуэн де Куртенэ. – М., 1963.
4. Гируцкий А.А. Общее языкознание / А.А. Гируцкий. – Минск, 2001.
5. Гумбольдт В. фон О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода / В. фон Гумбольдт // В.А. Звегинцев. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. – М., 1960.
6. Звегинцев В.А. Очерки по общему языкознанию / В.А. Звегинцев. – М., 1962.
7. Кобилянський Б.В. Короткий огляд історії мовознавства / Б.В. Кобилянський. – К., 1964.
8. Ковалик І.І. Загальне мовознавство: історія лінгвістичної думки / І.І. Ковалик, С.П. Самійленко. – К., 1985.
9. Кодухов В.И. Общее языкознание / В.И. Кодухов. – М., 1974.
10. Кондрашов Н.А. Общее языкознание / Н.А. Кондрашов. – М., 1974.
11. Л.А. Булаховский и современное языкознание / Л.А. Булаховский. – К., 1987.
12. Лингвистические исследования в конце XX в. – М., 2000.
13. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990.
14. Ломтев Т.П. Общее и русское языкознание / Т.П. Ломтев. – М., 1976.

15. Німчук В.В. Мовознавство на Україні і XIV-XVII ст. / В.В. Німчук– К., 1985.
16. Общее языкознание / Под общ. ред. А.Е. Супруна. – Минск, 1983.
17. Общее языкознание: Внутренняя структура языка / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М., 1972.
18. Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М., 1973.
19. Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М., 1970.
20. Общее языкознание: Хрестоматия / Под общ. ред. А.Е. Супруна. – Минск, 1987.
21. Плотников Б.А. Общее языкознание: Семинарий / Б.А. Плотников. – Минск, 1986.
22. Попова З.Д. Общее языкознание / З.Д. Попова. – Воронеж, 1987.
23. Томсен В. История языковедения до конца XIX века / В. Томсен. – М., 1938.
24. Томсон А.И. Общее языкознание / А.И. Тоссон. – Одесса, 1910.
25. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень / Г.М. Удовиченко. – К., 1980.
26. Хроленко А.Т. Общее языкознание: Руководство к самостоятельной работе над курсом / А.Т. Хроленко. – М., 1981.
27. Хроленко А.Т. Общее языкознание / А.Т. Хроленко. – М.- Просвещение, 1989.
28. Шайкевич А.Я. Введение в лингвистику / А.Я. Шайкевич. – М.: Изд-во Российского открытого ун-та, 1995. – С.4-10.
29. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – Л., 1974.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Аникин А. Е. Русский этимологический словарь [Электронный ресурс] / А. Е. Аникин. – Режим доступа : http://www.ruslang.ru/agens.php?id=book_anikin08
2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика [Электронный ресурс] / Юрий Дереникович Апресян. – Режим доступа : http://genhis.philol.msu.ru/article_67.shtml
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов [Электронный ресурс] / Ольга Сергеевна Ахманова. – Режим доступа : <http://www.classes.ru/grammar/174.Akhmanova/>
4. Варбот Ж. Ж. Таблицы межъязыковых фонетических соответствий [Электронный ресурс] / Жанна Жановна Варбот. – Режим доступа : <http://etymolog.ruslang.ru/>
5. Виноградов В. В. История слов [Электронный ресурс] / Виктор Владимирович Виноградов. – Режим доступа : <http://wordhist.narod.ru/>
6. Гумбольдт В. фон. О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития [Электронный ресурс] / Вильгельм фон Гумбольдт. Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/gumboldt-84.htm>
7. Ежегодник “Этимология” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=contents&book=etymology>
8. Ельмслев Л. Можно ли считать, что значения слов образуют структуру? [Электронный ресурс] / Луи Ельмслев ; [пер. с англ. И. А. Мельчука, К. И. Бабицкого]. – Благовещенск : БГК имени А. И. Бодуэна де Куртенэ, 1998. – Режим доступа : http://www.classes.ru/grammar/149.new-in-linguistics-2/source/worddocuments/_4.htm
9. Етимологічний словник української мови : в 7-ми т. / [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. С. Мельничук]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovyuk.htm
10. Зализняк А. А. Об исторической лингвистике [Электронный ресурс] / Андрей Анатольевич Зализняк. – Режим доступу: <http://elementy.ru/lib/430714>

11. Из истории русских слов : [словарь-пособие] [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.uz-translations.net/?category=russian-rusbooks&altname=iz_istorii_russkih_slov
12. Кибрик А. Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания [Электронный ресурс] / Александр Евгеньевич Кибрик. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – 336 с. – Режим доступа : <http://danefae.org/djvu/kibrik92/>
13. Котляревский А. А. Сравнительное языкоучение [Электронный ресурс] / Александр Александрович Котляревский. – Режим доступа : <http://vtn-id.ru/filzaps623.htm>
14. Краткий понятийно-терминологический справочник по этимологии и исторической лексикологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://etymolog.ruslang.ru/doc/etymology_terms.pdf
15. Новое в русской этимологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=contents&book=novoe>
16. Ньюмейер Ф. Дж. Спор о функционализме и формализме в лингвистике и его разрешение [Электронный ресурс] / Ф. Дж. Ньюмейер // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1996. – № 2. – С. 43–55. – Режим доступа : http://files.istorichka.ru/ftp/Periodika/Voprosy_Jazykoznanija/1996/1996_2.pdf
17. Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка [Электронный ресурс] / Александр Григорьевич Преображенский. – Режим доступа : <http://imwerden.de/cat/modules.php?name=books&pa=showbook&pid=1750>
18. Словарь Академии Российской [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://it-claim.ru/Projects/ESAR/SAR.htm>
19. Словарь церковно-славянского и русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://books.google.com.ua/books?id=fsgGAAAAQAAJ&pg=PP11&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
20. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики [Електронний ресурс] / Фердінан де Сосюр. – Режим доступу : http://znaimo.com.ua/Курс_загальної_лінгвістики
21. Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка [Электронный ресурс] / Измаил Иванович Срезневский. – Режим доступа : <http://imwerden.de/cat/modules.php?name=books&pa=showbook&pid=895>
22. Сусов И. П. История языкознания : [Электронный ресурс] / Иван Павлович Сусов. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 1999. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Sysov_Jazukoznzn/_Index.php
23. Тезисы Пражского лингвистического кружка [Электронный ресурс] // Звегинцев В. А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях / Владимир Андреевич Звегинцев. – М. : Просвещение, 1965. – Т. 2. – Режим доступа : http://89.252.24.138/sites/default/files/zvegintsev_v.a.pdf
24. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация [Электронный ресурс]. – Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Ter/_Index.php
25. Ульман С. Семантические универсалии [Электронный ресурс] / Стефан Ульман. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics1/ullman-70.htm>
26. Ушакова Т. Н. Структуры языка и организация речевого процесса [Электронный ресурс] / Т. Н. Ушакова // Язык, сознание, культура : [сб. ст.] / [под ред. Н. В. Уфимцевой, Т. Н. Ушаковой]. – М., 2005. – Режим доступа : www.psychol.ras.ru/boiko-school/texts/2005/ushakova_language_structures.pdf
27. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка [Электронный ресурс] / Макс Фасмер. – Режим доступа: <http://vasmer.narod.ru/>
28. Фразеологічний словник української мови : у 2-х т. [Електронний ресурс] / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Bilonozhenko_Vira/Frazeolohichni_slovnyk_ukrainsukr_movy/

29. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка [Электронный ресурс] / Павел Яковлевич Черных, – Режим доступа : <http://chernykh-etym.narod.ru/>
30. Шапиро М. М. Новый взгляд на современную систему сравнительного языкознания [Электронный ресурс] / М. М. Шапиро. – Режим доступа : <http://vgn-id.ru/filzaps743.htm>
31. Щепанская Т. Б. Мужская магия и статус специалиста (по материалам русской деревни конца XIX–XX вв.) [Электронный ресурс] / Т. Б. Щепанская // Мужской сборник. – Вып. 1 : Мужчина в традиционной культуре / [отв. ред. С. П. Бушкевич]. – М., 2001. – Режим доступа : www.poechaly.narod.ru/male.html